

Oponentský posudek dizertační práce

„Ochrana osobnosti z hlediska právní filozofie a platného práva“.

Jméno disertanta: **JUDr. RONALDA NĚMCE**

Oponent: Doc. JUDr. Jaromír Harvánek, CSc.

Hned úvodem je nezbytné uvést, že předložená práce si volí jak zajímavé tak vysoce aktuální téma, které se stále vyvíjí a přestože se jedná o významnou a prakticky potřebnou problematiku, není v současnosti až natolik. Autor si zvolil oblast, jejíž shrnutí a hlubší zpracování je velmi žádoucí. Současný stav poznání umožňuje i další dlouhodobý zájem a možnosti o zkoumání a rozpracovávání této problematiky. Zvolené téma spíše nepatří k vějíři typických témat obecné či odvětvové právní teorie.

Systematického lze v předložené práci nalézt dvě základní části, které jsou dále logicky členěny na kapitoly 2 - 10, subkapitoly, předmluvu a závěr. Část 1) teoretická, která je laděna právně-teoreticky. 2) aplikační, která je laděna spíše právně-pozitivisticky. Z hlediska kvantitativního je delší. Sám autor je odděluje označením oddíly I. a II.

Z hlediska vytyčení zaměření je dizertační práce koncipována na ochranu osobnostních práv v rámci „lidských hodnot na evropském kontinentu“. Tento přídomek je příliš eufemistický, při vědomí, že vše souvisí se vším. Autorovi se ho spíše nepodařilo naplnit. To dokumentuje i další směřování práce „ke kořenům duchovního a filozofického bohatství Evropy“. Lze s tím vřele souhlasit, včetně toho, že k nim náleží zejména některé řecké, římské, resp. hebrejské poznatky, z nichž mj. vznikla, rozvinula se a pokračuje křesťanská tradice. Role křesťanství a jeho vklad do podkladnice vědomí a života v evropském prostoru, včetně naší země, je naprosto neoddiskutovatelná. V historii to platí zcela jednoznačně, v současnosti byla žel tato role umenšena, a to nejen v postkomunistických zemích. Její určitě žádoucí renesance je dosud spíš v rovině zbožných přání.

V práci poté následuje jisté nastínění vztahů jusnaturalismu a právního pozitivismu. Je prezentován jednoznačně ve prospěch prvního z nich s tím, že je prakticky hovořeno pouze o jeho větvi náboženské, která je prezentována na filosofii, argumentech a přístupech v učení Svatého Tomáše Akvinského a Svatého Augustina. Světská rovina přirozenoprávních učení je pravděpodobně (úmyslně) opomíjena. Sledovaná linie a rozbor základních myšlenek výše uvedených autorů z mého pohledu představuje celkem ucelený a přesvědčivý pohled a komparaci zejména některých nastíněných myšlenek a problémů. Jedná se zde o poměrně

náročnou problematiku a výklady spravedlnosti a přirozeného zákona dle T. Akvinského. Dále zajímavou a podnětnou problematiku jeho učení o věcném a přirozeném zákonu a rovněž tak o lidském a božském zákonu.

Následující pasáž „Od teorie k praxi“ se snaží postihnout na prvním místě problematiku lidských práv, se slibem k odkazu Tomáše Akvinského, což se v dalším textu, žel nedá příliš vystopovat. Vlastně jediným závěrem v naznačeném ohledu je konstatování, že jsou to dobré mravy v pojetí zákona č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, jež jsou důsledkem učení Tomáše Akvinského. Necelé tři strany textu se mi zdají spíše jako jakýmsi nahozením, „legislativní zkratkou“, než jasným sdělením a přesvědčivým rozbořem této problematiky. Následuje nadějný slib rozboru lidských práv obecně a v ČR zvláště. Poté dochází k rozboru precedentů jako nástrojů průniku anglosaské právní rodiny do kontinentálního práva. V systematické práci jsou tyto pasáže realizovány obráceně. Nejprve proto jde o stručné srovnání ústavních systémů kontinentálních a anglického, do něhož je řazen i právní řád USA.

Již v těchto partiích si dovoluji učinit následující poznámku obecnějšího charakteru, která je mutatis mutandis použitelná při rozboru více částí předložené práce. K přesvědčivosti práce by více než přispělo, kdyby autor své myšlenky, eventuálně filozofická moudra, kterými se pokouší argumentovat, jen určitým způsobem „nenahazoval“ a čtenáři víceméně nesděloval (nejen na tomto místě). Čtenáři včetně posuzovatele totiž třeba „důkazů nikoli jen hypotéz“. Kazuistické poznámky ve formě víceméně holých či málo rozvitých vět předložený text velmi oživují, ukazují, že autor je přemýšlivý a pro věc zapálený. K tomu, aby došlo k požáru i u čtenáře, je ale dle mého mínění ještě o trochu více. K důkazu tvrzeného na tomto místě uvádím výrok z práce: „Dobré mravy v občanském zákoníku jsou důsledkem učení Svatého Tomáše a důkazem, že Svatý Tomáš měl pravdu, když člověka označil za tvora, který tíhne k dobrému“. Pro argumentaci těchto jistě velmi závažných a nejen filozoficky složitých otázek soudím, že by měly být např. připojeny úvahy o možném pronikání neprávnických normativních systémů do práva. Nebo i úvahy, že se nejedná o vliv těch či oněch okolností ovlivňujících průnik právě těchto hodnot do právních systémů. Konečně by se bylo možné zabývat i otázkami, jak je možné že ani deklarovaně „vybudovaný socialismus“ v roce 1964 nedokázal ani formálně natož materiálně kategorii dobrých mravů z občanského práva vykořenit. Tyto bych očekával nejen vzhledem k názorům, které autor prezentuje, jeho osobě, jasnému zaměření apod. Na okraj připomínám, že se nejednalo terminologicky o „dobré mravy“, ale v dané době o tzv. „pravidla socialistického soužití“.

Text dále pokračuje srovnáváním ústavních systémů kontinentálních a USA, slovy autory „potažmo ve Velké Británii“. Jejich odlišení je vedeno v knappovské rovině – zatímco na kontinentu soudce právo vykládá, anglosaské pojetí spočívá v tvorbě práva soudcem, na základě principů a praktik procesu. Poměrně zajímavý přístup je vyvozován z překladu pojmu ekvita jako „rovnost“. Jistě si zaslouží diskuzi i v ústní části obhajoby.

Další partii práce představují slibovaná lidská práva pod nadpisem „Teorie lidských práv“ se poměrně subtilně na jedna a půl straně pojednává o Gilsovské konstrukci. Je zde

zdůvodňováno, proč se neprosadila Rousseovská koncepce lidských práv. Je představeno pojetí národa v Ústavě ČR na základě rovnítka národ = lid, který je suverénem, od něhož se odvozují všechny základní moci a je to lid, který suverenitu vykonává. Završení této partie je realizováno položením otázky, zda tuto svrchovanost může vykonávat jen „prostřednictvím institucí nebo ne?!“ Ústava je potom představena jako přenesení suverenity lidu do ní, kdy „jen lid může přenést svoji suverenitu do zákona“. Vůle lidu je vykonávána prostřednictvím tří základních mocí v čele s mocí zákonodárnou. Dále pokračuje úvaha, že se přímá demokracie u nás konstituuje (asi prozatím) jen prostřednictvím přímé volby prezidenta, když by k jejímu rozvoji by mělo dojít patrně přímou volbou starostů.

Dle mého mínění lze očekávat snahu o překonání krize demokracie třeba formou rozšiřování prvků přímé demokracie. Je však více než otazné, zda přímá volba prezidenta republiky tento smysl přinesla. Úvahy o tom, zda je lépe základní práva zakotvit či nikoli jsou pro mne poněkud rozporné, neboť zdůvodnění, že nelze udržet porevoluční nadšení a revoluční zákonodárství, a proto z potřeby kontinuity a jistoty je nutné vůli lidu transformovat do Ústavy, je pravděpodobně nepřipustnou zkratkou.

Úvahy o tom, že „nepsanost“ Ústavy Velké Británie vedla k tomu, že ji nebylo nutné měnit osm set let, proto neexistovaly zde žádné přelomové události, je důkazem toho, že historická tradice je vždy více než Ústava, je z mého pohledu opět snahou o srovnání nesrovnatelného.

Konec konců následující pasáž mj. hovoří o psaných lidských právech v ústavě Spojených států na historickém pozadí jejich postoje k Všeobecné deklaraci lidských práv. Autor nepovažuje za šťastné, že za základní práva - z nich se považují za základní, svoboda projevu a „individualismus“. Přes jistou kritiku reálného stavu lidských práv demonstrovanou na debatě o zdravotním pojištění, nevyplývá že, jejich zakotvení do psané ústavy stanovilo USA jako méně demokratickou zemi než je Velká Británie.

Následuje kapitola o „ochraně osobnosti“ - její vstup je uskutečněn na podkladě komparace se Slovenskou právní úpravou. Zdá se, že je nutné přisvědčit kandidátovi, že původní shodná úprava československého občanského zákoníku a problematiky ochrany osobnosti se na území Slovenska vyvíjela méně pružně a v neprospěch osobnostních práv. Je samozřejmě diskusí, zda i míra menší literární produkce této problematiky na Slovensku, je jen záležitostí dřívějšího totalitního režimu a příklonu k sovětskému bloku. Z hlediska potřeby posoudit práci, za mou osobu považuji za chvályhodné, že se autor pokouší teorii aplikovat do právní praxe, poukazuje na některé paradoxní závěry judikatury typu – „konanie verejných osob si zasluhuje vyšiu mieru ochrany“. Pracuje na těchto místech jak s komentáři a literaturou, tak judikaturou včetně ESLP. K textu přispívá svými názory a zkušenostmi a především argumentuje. Zdá se tedy, že jednak do značné míry je nadále Česko- Slovenská nadále spojena společnou pupeční šňůrou – (viz i argumentace nálezy českého Ústavního soudu), jednak jsou demonstrovatelné odlišnosti ve formálním pramenu práva – slovenský zákon č. 167/2008 Z.z., o periodickej tlači a agenturnom spravodajstve. Souhlasím, že pravděpodobně nepřinesl až tolik negativního, jak se zdálo z jeho kritiky v době při jeho přijetí, což svým způsobem prokazuje opačně malé míra jeho aplikace v době jeho účinnosti. Práce nezachycuje nic o jeho novelizaci (smysl, příčiny, aj.) v roce 2011. Pro vlastní problematiku ochrany osobnosti se mi jeví tento vhlad spíše jako málo přínosný.

Pokud se týká „nosičů“ lidské podoby a projevů – představují jeden z uhelných kamenů současné úpravy osobnostních práv. Jde mj. o zvláště o osobnosti vypovídající ch a velice snadno zkrslitelných konturách a zneužitelných projevech. Nejvíce živá je problematika sdělování polopravd a nepravd v tzv. bulvárních médiích, obrana VIP osob proti nim, včetně snahy získat satisfakci a peněžité plnění. V našem prostředí to dokumentuje z jiného úhlu pohledu např. i mediálně známá kauza „uplácení poslanců“ vzniklá na podkladě záznamu jednání na mobilním telefonu. Její výsledky samozřejmě pro sledovanou problematiku jsou velmi malé.

Je škoda, že se na těchto místě nic nedozvídáme, ve vytýčeném ohledu, o fenoménu dneška - internetu a jeho plusech i záporných stránkách.

Není mi zcela jasné, proč v těchto souvislostech odmítá autor judikát NS ČR 30 Cdo 64/2004 připouštějící zvukový záznam z jednání společníků společnosti, jako přípustný. Tj. že se jedná o porušení ust. § 12 slovenského- potažmo českého zákona? Není potřeba zjištění objektivního, skutkového stavu vyšší hodnotou? Je (- není) projevem osobní povahy jednání společníků na valné hromadě? Nejedná judikát vlastně o něčem „jiném „ a jak je to vlastně s (jeho) použitím resp. použitím judikátu obecně v jiných případech?

Následující subkapitoly reflektující zakotvení základních práv, zejména svobody projevu, práva na soukromí a lidskou důstojnost a jiné. Jedná se o konzistentně zpracovanou část práce opírající se sice logicky nicméně přesto o relativně chudší literární zázemí, ale ve spojení s vybranými judikáty vnitro i mezinárodněprávní provenience tvoří velmi zdařilou pasáž. Kandidát se snaží o vyjádření svých názorů, zpestřuje tím sledovanou materii, byť ovšem někdy poněkud pro práci typicky kazuisticky a tím i místy zkratkovitě. Tak více než chápu slabost autora pro tradici a kontinuální vývoj, k některým stanoviskům musí být vedena diskuse.

Tak srovnávat zachování některých označení a titulů dle zákona o vysokých školách CSc a DrSc., se zákazem šlechtických titulů, se závěrečným konstatováním, že to vyvolává ústavní nerovnost subjektů, je dle mého soudu, minimálně argumentací „nevyplývá“. Proč zákaz užívání přídomků a šlechtických titulů je dle přesvědčení autora neústavní, není z textu práce seznatelné (pochybuji, že by jen prostá úvaha v roce 1920 bylo zrušeno, proto po 1990 mělo být zrušeno také, resp. dokonce naopak 1990 bylo zachováno, proto je zrušení 1920 neústavní, je či by byla dostatečnou) a kandidát by měl svoji argumentaci doplnit v ústní části obhajoby/. Zdá se, že opatrnější formulace závěrů, jak je činěno na jiných místech, je přinejmenším odborně korektnější a přesnější.

Za nejvíce přínosnou potom považuji odkazy na slovenskou judikaturu pro náhrady za nemajetkové újmy, např. matky vůči vrahovi svého syna – bohužel stále ukazující, že lidský život má nejen pro našeho zákonodárce jen symbolickou hodnotu. Podobně žaloba o nemajetkovou újmu za úder do obličeje ukazuje, že i v právním životě je třeba mít nejen odvahu ale i používat zdravou míru fantazie.

Následuje rozbor stejných ustanovení §§ 11 -16 účinného českého Občanského zákoníku. K jejich obsahovou stránku lze obdobně pochválit. Vřele souhlasím i se závěrem, že „pokud

stát není schopen zaručit dostatečnou ochranu osobnostních práv, znamená to opomíjení jednoho z ústředních základů soukromoprávního postavení jedince ve společnosti“. kandidátovi jde o vymezení prakticky veškerých otázek (zejména zákonná licence, úřední licence, subjektů odpovědnosti, druhy žalob, nemajetkové újmy, ochrana osobnosti po její smrti). Je otázkou, zda by nebylo v zájmu věci rozšířit tuto pasáž i ve směru k právnickým osobám.

V posouzení nejde jen o vyzdvižení kladů práce, proto uvádím, že kandidát občas věci nedotahuje do konce nebo je poplatný době vzniku literárních pramenů, s nimiž pracuje. Tak v části 6.4 – „Právo na dodatečné sdělení“ uvádí, že je možné doručování i jinam než do sídla firmy (dle Chaloupková H. *Tiskový zákon. Komentář*. Praha. C.H. Beck, 2006) s čímž souhlasí. Jaká nastala situace či ev. k jaké změně názoru po zavedení datových schránek, došlo – nedošlo, se však čtenář nedozvídá. Myšlenka o zařazení zajímavých judikátů k ust. § 11 zák. č. 40/1964 Sb., ve znění pozdějších předpisů je jistě chvályhodná, text zpestřující a také přínosná. Hodnotu do značné míry bohužel vzápětí ztrácí, když není ani stručně komentována, glosována či zhodnocena.

V práci se poté, pro současnou dobu typicky, objevuje právní úprava obsažená v novém Občanském zákoníku (dále jen NOZ). Její určité rozhojnění je hodnoceno převážně jako kladné. Samozřejmě, že při absenci literárních pramenů a také judikatury v tomto ohledu je situace dizertanta poměrně složitá, zejména pokud chtěl dodržet dosavadní linku zpracování – dle jednotlivých ustanovení NOZ, které se vztahují k dané problematice. I když proto plně chápu tuto situaci, na mnohých místech je jediná opora autora – důvodová zpráva k NOZ poměrně abstraktně laděna a značně kusá, jedná se na tomto místě o deskripci zvolené problematiky se spíše náznaky snahy o vlastní přístup, jež je však reprezentují otázky typu – (např. k ust. §§ 81 – 83)- komu doopravdy aktivní legitimace vzniká? Je to zaměstnavatel kde poškozený působil? Nebo jen poslední? Co v případě že u jednoho pracoval 30 let a jinde 6 měsíců? Jistě závažné a legitimní otázky ale bez jakéhokoli komentáře autora. Samozřejmě pomíjím, že vyslovení otázky již reprezentuje hodnocení svého druhu. Pro úplnost je třeba poznamenat, že z tohoto rámce vybočuje např. pasáž týkající se zásahů do osobní integrity dle v partii §§ 93 – 103 NOZ.

Celkově souhlasím, že i NOZ je výtvorem lidským, přináší novější a z hlediska ochrany osobnosti více progresivní právní úpravu. Zdá se, že je tomu tak i proto, že vlastně reaguje na aplikační informace, které tvoří zpětnou vazbu pro zákonodárce. Osobně pouze podotýkám, že považuji za hodnotu práva jeho obecnost, určitá vyšší míra konkrétnosti, kasuističnost NOZ přinese v budoucnu nové aplikační problémy.

Práce je završena úvahami de lege ferenda, které mohou představovat jakési memorandum autora k dané problematice. Souhlasím, že v ochraně osobnosti nejde jen o mrzké finance, ale duši, ducha člověka. Současně je to možné realizovat především ve společnosti, která je poměrně ekonomicky vyspělá. Obávám se též, že je v nich také minimálně skryto hodnocení NOZ, ještě ani nenabyl účinnosti a už je třeba jeho „oprav“a změn.

Práce je dobře zpracovaná, podrobně a logicky členěná na jednotlivé kapitoly a části, disponuje dostatečnou oporou v pramenném materiálu, což je také zdůvodnitelné jejím rozsahem, přesahujícím obvyklý počet stran práce tohoto typu. Kandidát prokázal schopnosti samostatné odborné práce v daném oboru, zvládnutí metodik příslušných svému oboru, byť je bohužel někdy nepoužívá resp. projevuje se v tomto ohledu jako ne zcela důsledný.

Za silnou stránku práce nepovažuji její formální aspekty. Druhá část je poznamenaná meší pozorností při korekturách textu tak např. i „deflamující článek“ na str. 148, občasné nedůsledné citování zákonů nekorespondující s Legislativními pravidly vlády, nebo z nepozornosti pramenící věcné chyby - “Co se týče prétorského řízení, zde lze bez problému tvrdit, že je možné, aby soud a účastníci....” aj.zbytečné vady krásy disertace.

Celkově se však domnívám, že práce splňuje požadavky k tomu, aby byla připuštěna k ústní části obhajoby.

V Brně dne 25. září 2013

Jaromír Harvánek

oponent disertační práce